

北西カフカース諸語のアクセント体系の比較（1）

柳 沢 民 雄

1. はじめに

本論は北西カフカース諸語の中の移動アクセントを保持する、アブハズ語とアバザ語、及びウビフ語の資料を用いて、北西カフカース祖語のアクセント体系を確立することを目的にしている。

アクセント資料として利用できるものはアブハズ語、アバザ語とウビフ語である。アブハズ語のアクセント資料は Yanagisawa (2010; 2013), Marr (1926) [Донлуа (ed.) 1928], Genko (1955) を利用し、ウビフ語については Vogt (1963) と Mészáros (1934), 及び Dumézil (1975) のウビフ語テキストからアクセント資料を探ることができる。アバザ語のアクセント資料については、極めて限られているけれども、Генко (1955), Ломтатилзе (2006) を利用することができる。アブハズ語とウビフ語のアクセント比較は Дыбо (2007) と Chirikba (1996: 359-363) が行っている。前者はアブハズ語のアクセント論で行った形態素レベルではたらく、2種類のアクセント型（アクセント I 型とアクセント II 型）をウビフ語にも応用した、スラヴ語のアクセント専門家による論文である。後者は共通北西カフカース諸語の再建を目的にしたもので、アクセント論の専門文献ではないが、アクセントの再建もされている。

1.1. アブハズ語のアクセント

アブハズ語のアクセントの規則として、Dybo の規則、あるいはこれを修正した Spruit (1985) の規則がある (Yanagisawa 2013: 30-32)。Spruit の規則は各音節に2種類のアクセント特性があるとする：優性 Dominant (D) と劣性 Recessive (R)。D はアクセントをもちうる音節、R はアクセントをもたない音節と仮定すると、アクセント規則は次のようにになる：

«The general rule for the stress is that it falls on the first D in the word not followed by another D (hence on the first D followed by R or by #). Examples (D' is the stressed element): D', D'R, RD', DD', RD'R, RRD', RDD', DDD', RD'RR, RD'RD, RDD'R, DDDD', D'RDD, etc.» (Spruit, ibid. 32)

アブハズ語の例参照：

DD' : a-lá 'the dog', DDD' : a-la-kʷá 'dogs'
D'R : á-la 'the eye', D'RD : á-la-kʷa 'the eyes'

1.2. アブハズ語とウビフ語のアクセント相関

以下では、アブハズ語 (Abkhaz) の語とアバザ語 (Abaza), それに相当するウビフ語 (Ubykh) の語のアクセント特性が一致する例を挙げる。

なお、ウビフ語の資料的な制約やアブハズ語とウビフ語とのアクセント特性の不一致のために、アクセント特性を判断することができない場合がある。例えば、

1. ‘smoke, дым’:

Abkhaz. á-lajʷa, á-lajʷa-kʷa ‘smoke’.

Ubykh. γºá ‘fumée’ (Vogt 1963: No.2431); γøa ‘Rauch’ (Mészáros 1934: 398).

Cf. Starostin-Nikolayev (1994: 738): «W.-Cauc. *γʷV ‘smoke’. PAT *lə-γʷa (for the etymology of *lə- see *La)».

2. ‘prince, king, князь’:

Abkhaz. áh [á-ah], áh-cʷa, aħá-k'/ aħá-k' ‘king’ (Yanagisawa 2013: 450); áh, sg. aħák, aħék, aħk, pl. áħθ⁻° (Marr 1926: 10)

Ubykh. x̥á ‘prince’ (Vogt 1963: No.2136). a-xx̥á ‘le prince’ (Dumézil 1975: 44); ya-x̥á ‘le prince’ (Dumézil 1967: 110); a-x̥á-n ‘le prince-ERG’ (Dumézil 1967: 114); yø-x̥á-n ‘ce prince’ (Dumézil 1975: 119). a-x̥á-n ‘le prince (OBL)’ (Charachidze 1989: 427).

上の1のウビフ語の資料からではそのアクセント特性は D とも R とも見なすことが可能である。また2の場合には、アブハズ語では語根のアクセント特性は R (á-ah {D'-R}), しかしウビフ語では D (a-x̥á-n {D-D'-R}) となり、この違いによって共通アブハズ・ウビフ語のアクセント特性を決めることができない。

アブハズ語とウビフ語の語が同源であることは、Starostin-Nikolayev (1994) «A North Caucasian Etymological Dictionary» と Шагиров (1977) の『アドゥゲ語 (チエルケス語) 語源辞典』に拠っている。

2.1. 名詞のアクセント

以下では、語根のアクセント特性に従って、語根が D と R のものを分け、起源的に一致するアブハズ語とウビフ語の語のアクセントを比較する。

2.2. 語根が D の名詞：

以下のアブハズ語 (アバザ語) とウビフ語とのアクセント特性の対応が見られた：

BODY

1. ‘head, голова’:

Abkhaz. a-xá, a-x-kʷá, xó-k', s-xá, ḥa-x-kʷá (Yanagisawa 2010: 421); a-ǵé (голова) (Marr 1926: 136). Bzyp. a-ҳы, и-ҳы (голова) (Bgazhba 1964: 164 [Yanagisawa 2015: 74]). Abaza. ахъá (голова), уы-хъá (твоя голова) (Genko 1955: 188, 134).

Ubykh. šá, ašá “tête” (Vogt 1963: No.1700), še “Kopf, Haupt” (Mészáros 1934: 321). ya-šá “la/sa tête” (Dumézil 1967: 113, 1975: 103, 122); sə-šá-na “vos têtes” (Dumézil 1967: 113); sə-šá “ma tête” (Dumézil 1967: 188); ya-šá-n ‘la tête-ERG’ (Dumézil 1967: 178); wə-šá ‘ta tête’ (Dumézil 1967: 76).

Cf. «Сюда же надо отнести убых. *иэ* (голова)» (Шагиров 1977: II-147, No.1509).

アブハズ語では a-xá (DD'), a-x-kʷá (DDD'), xó-k' (D'R). アブハズ語の Bzyp 方言も同じく a-ҳы (DD') であり、アバザ語も ахъá (DD') と語根はいずれも D をもつ。一方、ウビフ語は ašá (DD') と見なさる。従って、アブハズ語（アバザ語）とウビフ語は対応するアクセント特性 D をもつ。

Cf. W.-Cauc. *a ‘demonstrative stem’: Abkh. a-; Ad. ā; Ub. a-. PAT *a- ‘definite article’; in Ub. it is also used as a definite article (Starostin-Nikolayev 1994: 218).

2. ‘mouth, рот’:

Abkhaz. a-č̃á, a-č̃'-kʷá, č̃'-k', ḥa-č̃'-kʷá (Yanagisawa 2010: 515); a-č̃á, č̃kə, a-č̃q̃á (Marr 1926: 126).

Ubykh. č̃'á ‘bouche’ (Vogt 1963: No.465), č̃'e ‘Mund’ (Mészáros 1934: 266). Cf. Adyghe. жъэ / жэ ‘рот’ (Шагиров 1977: I-199, No.593). Starostin-Nikolayev (1994: 396): «W.-CAuc. *č̃.w'a ‘mouth’. PAT *č̃.A; PAK *ža. Ub. and PAT point unambiguously to PWC *č̃.w'; reasons for deglottalisation in PAK are not quite clear.»

3. ‘skin, кожа’:

Abkhaz. a-cʷá, a-cʷa-kʷá, cʷá-k' (Yanagisawa 2010: 467); a-θ̃oá (Marr 1926: 112). Bzyp. a-η̃a ‘skin’: զ-η̃a Յ-η̃oն ‘беременная женщина’ (Bgazhba [Yanagisawa 2015: 81]). Abaza. ачвá ‘шкура’ (Genko 1955: 186)

Ubykh. c̃'á ‘peau, cuir’ (Vogt 1963: No.319), č̃e ‘Haut’ (Mészáros 1934: 344). a-č̃'á ‘la peau’ (Dumézil 1975: 103); á-məs̃'a-c̃'a-n “dans la peau d'ours” (Dumézil 1967: 165), za-məs̃'a-c̃'á “une peau d'ours” (Dumézil 1967: 165). Cf. Adyghe. ფჰ / შъე ‘кожа, шкура’ (Шагиров 1977: II-100, No.1309). Starostin-Nikolayev (1994: 229): «W.-Cauc. *cʷa ‘1. skin; 2. bark; 3. exterior, colour’».

4. ‘blood, кровь’:

Abkhaz. a-šjá, a-šj'a-kʷá, s-šjá, šjá-k' (Yanagisawa 2010: 526); a-ηá, s-ηá ‘моя кровь’, ηála

‘кровью’ (Marr 1926: 96). Abaza. áppa ‘кровь’ (Genko 1955: 63).

Ubykh. ꙗá, ałá ‘sang’ (Vogt 1963: No.959). a-λá ‘le sang’ (Dumézil 1975: 111).

Cf. Adyghe. лыы ‘кровь’ (Шагиров 1977: I-255, No.849). [лы : иш (Трубецкой)]

5. ‘heart, сердце’:

Abkhaz. a-gʷ́á, a-gʷ-kʷá, gʷ́-k', rə-gʷ-kʷá (Yanagisawa 2010: 51); a-gºá, pl. agºqºá (Marr 1926: 30). Bzyp. a-г°ы ‘сердце’, pr°ы (Bgazhba). Abaza. агвы (Genko 1955: 120).

Ubykh. g'á, ag'á ‘cœur’, səg'á (Vogt 1963: No.703); gi ‘Herz’ (Mészáros 1934: 357); sə-g'á ‘mon cœur’ (Dumézil 1975: 28, 60). Cf. Adyghe. гүы ‘сердце’ (Шагиров 1977: I-113, No.250).

Starostin-Nikolayev (1994: 678): «W.-Cauc. *gʷə ‘heart’. PAT *gʷə, PAK *gʷə, Ub. def. a-ǵé.»

6. ‘foot, нога’:

Abkhaz. a-š̥a-p'á, a-š̥a-p'-kʷá, s-š̥a-p'á, š̥a-p'á-k' (Yanagisawa 2010: 527); a-птаро ‘нога’, sg. птароқ, pl. аптароқ (Marr 1926: 97). Bzyp. а-пъапы, и-пъапы, и-пъап-к°а, пъапá-к, пъапы-ла ‘пепком’ (Bgazhba [Yanagisawa 2015: 91]). Abaza. апапы ‘нога’ (Genko 1955: 66).

Ubykh. ꙗa:-p'á ‘jambe, pied’ (Vogt 1963: No.996); Mészáros 1934: 336. Cf. a-s:λá-sə-ya-n ‘je me chausse’ (= ‘je le fais être suspendu (caus. ya) à (a) mon (s) pied (λα)’ (Dumézil 1975: 103-104). Cf. Adyghe. лъа-кыIуэ / лъа-къуэ ‘нога’ (Шагиров 1977: I-246, No.812). Starostin-Nikolayev (1994: 760): «PAT *ša-рə (-рə the same as in *na-рə ‘hand’)».

7. ‘hair, волосы, шерсть’:

Abkhaz. a-xʷ́á, a-xʷ-kʷá, s-xʷ́á, sə-xʷ-kʷá, xʷ́-k' (Yanagisawa 2010: 447); a-զ́ ‘волосы, шерсть’ (Marr 1926: 140). Bzyp. a-ҳ°ып (волос) (Bgazhba [Yanagisawa 2015: 76].

Ubykh. qºá ‘poil, elage’ (Vogt 1963: No.1553); Mészáros 1934: 352. Cf. Adyghe. пы ‘шерсть, волосы’ (Шагиров 1977: II-124, No.1412). Starostin-Nikolayev (1994: 931): «W.-Cauc. *qIʷə ‘1. hair; 2. feather, wool; 3. hairless, bald’. PAT *qʷə (cf. also Bz. a-χʷ́á; in Abaz. the meaning ‘a hair’ is expressed by a derivate form qʷə-s). PAK *q:ʷə-jé (where -jé is a privatite suffix.)»

8. ‘soul, spirit, душа’:

Abkhaz. a-psá, a-ps-kʷá, sə-psá, ꙗa-ps-kʷá, psá-k' (Yanagisawa 2010: 304); a-φsá, սփsə ‘твоя душа’ (Marr 1926: 79).

Ubykh. psá, apsá ‘souffle, âme, vie’, wə-psá asəwtºó:t ‘tu me donneras ta vie’ (Vogt 1963: No.1265). p.սe ‘Seele’ (Mészáros 1934: 218). ya-psá ‘son âme’ (Dumézil 1975: 44, 123). Cf. Adyghe. Ա՛ ‘душа, дух’ (Шагиров 1977: II-13, No.1013). Starostin-Nikolayev (1994: 243): «W.-Cauc. *pəsA ‘soul, spirit’».

ANIMALS

1. ‘fish, рыба’:

Abkhaz. a-psáз, a-psáз-kʷa, sə-psáз, psáз-k' (Yanagisawa 2010: 304), a-φşáذ, a-φsáذ, sg. φşáذk,

φσάðk, pl. a-φσάðq^oa, a-φσάðq^oa (Marr 19926: 81). Bzyp. апъсыз ‘рыба’, апъсыз-акан ‘рыбъя чепуя’ (Bgazhba [Yanagisawa 2015: 51]).

Ubykh. psá ‘poisson’ (Vogt 1963: No.1266); p.se ‘Fisch’ (Mészáros 1934: 218). yə-psá ‘ce poisson’ (Dumézil 1967: 139); a-psá “ce poisson” (Dumézil 1967: 139ff.); yə-psá ‘se poisson’ (Dumézil 1967: 139ff.). yə-psa-g’á ‘ce poisson’ (Dumézil 1967: 140). Cf. Adyghe. бдэжъей/пшэжъый ‘рыба’ (Шагиров 1977: I-82, No.116). Starostin-Nikolayev (1994: 320): «PAT *pəsə-. Both in Abkh. and Abaz. the root is present in compounds with unclear second components (-з in Abkh., -lač^wa in Abaz.)»

2. ‘horse, лошадь’:

Abkh. a-čá, a-č-k^wá, a-č-gjá, s-čá, s-č-k^wá, čá-k’ (Yanagisawa 2010: 505); a-θá, θákə, a-θ.q^oá (Marr 1926: 107). Bzyp. a-чы́, a-ч-к^oá, с-чы (Bgazhba 1964 [Yanagisawa 2015: 87]). Abaza. тшы, атшы ‘лошадь’ (Genko 1955: 118, 119, 192).

Ubykh. č’á, ač’á ‘cheval’ (Vogt 1963: No.436). č’i ‘Pferd’ (Mészáros (1934: 286). a-č’á-n ‘à cheval’ (Dumézil 1967: 156, 1975: 38); a-č’á-na ‘aux chevaux’ (Dumézil 1975: 38); ya-č’á.n ‘son cheval-ERG’ (Dumézil 1975: 108). ya-č’á.n ‘son cheval’ (Dumézil 1975: 107). yə-č’á ‘ce cheval-ci’ (Dumézil 1975: 41). səy^oá-g’á sə-č’á-la ‘moi et mon cheval’ (Vogt 1963: 84).

Cf. Adyghe. шы ‘лошадь’. (Шагиров 1977: II-141, No.1477). Starostin-Nikolayev (1994: 520): «The correspondence PAT, PAK *č : Ub. č’ points to PWC labialised *č’w.»

3. ‘dog, собака’:

a-lá, a-la-k^wá, s-lá, s-la-k^wá, lá-k’ (Yanagisawa 2010: 225); a-lá, lák, alaq^oá (Marr 1926: 50). Bzyp. a-լá [n] (ա-լա-կ^oá, լá-կ, լա-կ^oá-կ (Bgazhba 1964: 164 [Yanagisawa 2015: 36]). Abaza. алá (Genko 1955: 63).

Ubykh. wá, áwa ‘chien’ (Vogt 1963: No.2086), a:F^oa ‘Hund’ (Mészáros 1934: 256). á-wa-n ‘le chien-ERG’ (Dumézil 1975: 43); wó-wa ‘ton chien’ (Dumézil 1975: 72); yá-wa ‘son chien’ (Dumézil 1975: 76). Cf. Adyghe. хъэ ‘собака’ (Шагиров (1977: II-115, No.1373). Starostin-Nikolayev (1994: 1074): «PAT *la, PAK *ha; Ub. def. á-wIa.».

4. ‘donkey, осёл’:

Abkhaz. a-čadá, a-čada-k^wá, čadá-k’ (Yanagisawa 2010: 499); a-θ.adá, sg. θ.adák, pl. aθ.adaq^oá (Marr 1926: 106). Bzyp. a-чады (< ачада), с-чады, pl. a-чад-к^oa ‘осёл’ (Bgazhba 1964 [Yanagisawa 2015: 87]). Abaza. атшадá (Dybo 2007: 100)

Ubykh. čədē ‘âne’ (Vogt 1963: No.387), čj:dj’ ‘Esel’ (Mészáros 1934: 284). čədá (- +), á-čəd(ə) (+ - +) (Дыбо 2007: 100). Cf. Adyghe. шыл / шыды ‘осел’ (Шагиров 1977: II-142, No.1480).

5. ‘hare, заяц’:

Abkhaz. a-žjá, a-žja-k^wá, s-žjá, žjá-k’ (Yanagisawa 2010: 85); j,á, sg. j,ak, pl. aj,aq^oá ‘заяц’.

Bzyp. а-жъа, а-жъа-к⁹á, жъа-к, жъа-к⁹á-к ‘заяц’ (Bgazhba 1964 [Yanagisawa 2015: 16]). Abaza. ажъа ‘заяц’ (Genko 1955: 40).

Ubykh. lá, ála ‘lièvre’, [La distinction de M. entre *alá le lièvre et ála l’armée n’est confirmée par aucun des informateurs.] (Vogt 1963: No.887); le, a:le ‘Hase’ (Mészáros 1934: 298). á-la ‘le lièvre’ (Dumézil 1975: 107). Cf. Starostin-Nikolayev (1994: 788): «W.-Cauc. *La ‘hare’. PAT *ž'a; Ub. def. á-La».

これはアブハズ語（アバザ語）とウビフ語との間のアクセント特性の不一致を示す例である：Abkh. a-žlá {DD'} : Ub. á-la {D'R}.

6. ‘wether, валух’：

Abkhaz. a-tá, a-t-kʷá ‘a gelded sheep’ (Yanagisawa 2010: 382). Abaza. ты ‘холощёный баран’ (Шагиров 1977: II-87, No.1269).

Ubykh. t'á ‘bêlier châtré’ (Vogt 1963: No.1907); t̄j ‘verschnittener Widder’ (Mészáros 1934: 257). *a-tá ‘холощёный баран’ (Дыбо 2007: 103). Cf. Adyghe. Ты ‘баран-производитель’ (Шагиров 1977: II-87, No.1269). Starostin-Nikolayev (1994: 406): «W.-Cauc. *tə / *t̄ə ‘ram’. PAT *tə, PAK *t̄ə. Glottalisation in PAK and Ub. is obviously secondary, although its source is not quite clear.»

7. ‘pig, свинья’：

Abkhaz. a-hʷá, a-hʷa-kʷá, hʷá-k’ (Yanagisawa 2010: 455); a-h⁹á (свинья) sg. h⁹ák, pl. ah⁹aq⁹á (Marr 1926: 146). Abaza. хIва ‘свинья’ (Абазинско-русский словарь 1967).

Ubykh. x⁻⁹á ‘cochon, porc’ (Vogt 1963: No.2169); Mészáros 1934: 400. a-x⁻⁹a-g'á ‘и этот вепрь’ (Дыбо 2007: 99). Cf. Adyghe. кхъуэ / къуэ ‘свинья’ (Шагиров 1977: I-237-238, No.781). Starostin-Nikolayev (1994: 616): «W.-Cauc. *qIʷa ‘pig, swine’. PAT *hʷa; PAK *qʷa.»

8. ‘cat, кот’：

Abkhaz. a-cgʷá, a-cgʷ-kʷá, sə-cgʷá, cgʷá-k’ (Yanagisawa 2010: 460); a-θ, ɿ, sg. ɿ, g⁹ák, pl. aɿ, ɿ, g⁹aq⁹á (Marr 1926: 111).

Ubykh. g'at'á ‘chat’ (Vogt 1963: No.698); ge:t̄j ‘Katze’ (Mészáros 1934: 367).

Adyghe. джэдуу / чэтыү (Шагиров 1977: I-160, No.433). Cf. Starostin-Nikolayev (1994: 434): «PAT *čəgʷə (cf. also Bzyp. a-čgʷá; PAK *k:at:́wə. The PAK and Ub. forms are clearly related. However, we think that PAT form is also a descendant of the same root. Indeed, PAT “hissing-hushing” consonants may go back to PWC palatalized + labialized dentals, thus *čəgʷə may go back to *tʷəkʷə, and, if we assume a metathesis, we may postulate two basic variants for early PWC: a) *k:at:́wə > k:atəwə (> PAK *k:at:́wə, Ub. ǵaṭá); b) *k:at:́wə > *k:́wət:́wə (with

regressive labialisation) > PAT *gʷə́čə > *čəgʷə.»

PEOPLE (KINSHIP TERMS)

1. ‘daughter, dochter’:

Abkhaz. a-pħá, á-pħa-cʷa, sə-pħá, a-pħa-gjó, só-pħa-cʷa, pħá-k' (Yanagisawa 2010: 310); a-ɸħá ‘женщина, dochter’, sg. φħak, pl. ḥħaθ̪ ‘a (Marr 1926: 86). Bzyp. a-пъха, и-пъха-пº ‘дочь’ (Bgazhba 1964 [Yanagisawa 2015: 52]). Abaza. пхIа ‘дочь’ (Абазинско-русский словарь).

Ubykh. px'á ‘fille’, səpx'a ‘ma fille’ (vocatif) (Vogt 1963: No.1332); p.χ-e ‘Tochter’ (Mészáros 1934: 222). sə-px'á ‘ma fille’ (Dumézil 1967: 155); sə.yºá sə.px'á ‘ma fille’ (Charachidze 1989: 427). ya-px'á-n ‘sa fille-ERG’ (Dumézil 1967: 113). sə-px'á ‘ma fille’ (Dumézil 1967: 94); za-x'á ya-px'á-la ‘a fille d'un prince’ (Dumézil 1967: 109). Cf. Adyghe. пхъуы ‘дочь’ (Шагиров 1977: II-26, No.1054). Starostin-Nikolayev (1994: 900): «W.-Cauc. *pəχʷA ‘daughter’. PAT *pəħa ‘with secondary dissimilative delabialisation); PAK *pχʷə.»

2. ‘wife, woman, жена, женщина’:

Abkhaz. a-pħʷés, á-hʷsa [pl.], sə-pħʷés, pħʷsá-k'/pħʷés-k' (Yanagisawa 2010: 310); a-ɸħºés (женщина, жена), sg. φħºɛsk, φħºɛsk, pl. aħºṣaq'a, aħºṣṣaq'a (Marr 1926: 86). Bzyp. a-пъхºыс, сы-пъхºыс, у-пъхºыс-гыы, pl. áxʷsa, axʷccā [Uslar, 92, 93, 100], axʷca-k'a [Bgazhba 1964: 145] (Yanagisawa 2015: 52). Abaza. апхIвыс (женщина), йарá йыпхIвыс (его жена) (Genko 1955: 186).

Ubykh. px'ášº, apx'ášº ‘femme, épouse’ (Vogt 1963: No.1336); Mészáros 1934: 223. a-px'ášº ‘la femme’ (Dumézil 1975: 40); a-px'ášº-na ‘les femmes-ERG’ (Dumézil 1975: 139). za-px'ášº ‘une femme’ (Charachidze 1989: 390). ya-px'ášº-n ‘sa femme-ERG’ (Dumézil 1967: 75). Cf. Adyghe. фыз / шъуыз ‘женщина, жена’ (Шагиров 1977: II-101, No.1316). Starostin-Nikolayev (1994: 900).

OTHERS

1. ‘water, вода; река’:

Abkh. a-зá, a-з-kʷá, h-зá, зá-k' (Yanagisawa 2010: 121); a-đá, sg. đák, pl. a-đqºá (Marr 1926: 114). Bzyp. a-зý, a-з-a-ќныý ‘у реки’ (Bgazhba 1964: 164 [Yanagisawa 2015: 23]). Abaza. алзы ‘вода’ (Ganko 1955: 122).

Ubykh. bzá, abzá ‘eau’ (Vogt 1963: No.157), bʒi ‘Wasser; Saft; Fluss’, a'yun yá:bʒi' [= accent marker] ‘Baumsaft (lit. tree its-water)’ (Mészáros 1934: 233), a-bzá ‘l'eau’ (Dumézil 1975: 60, 1967: 93); a-bzá.n (Dumézil 1975: 107). a-bzá-n-g'ə ‘eau-ERG’ (Dumézil 1967: 93); za-bzá ‘une eau’ (Dumézil 1967: 141); sə-bzá ‘mon eau’ (Dumézil 1967: 178). Cf. Adyghe. псы ‘вода, река’ (Адыгэ-урыйс исалъальъ, 2008: 365). Шагиров 1977: II-p.16, No.1020. Chirikba 1996: 392. Дыбо 2007: 97. No.3. Starostin-Nikolayev (1994: 872): «W.-Cauc. *bzə ‘water;

juice'. PAT *ʒə (cf. also Bz. a-ʒə); PAK *psə; Ub. def. a-bzə. Shagirov (2, 16) suggests that PAT *ʒə should be separated from the AK and Ub. forms and prefers to compare them with PAT *p(ə)sə ‘*water, *river’ (reconstructed on hydronymic evidence). (...) Still it is hard to separate the AA root *ʒə from Ubykh, and the Ubykh one from AK. We think that in PAK there could have occurred a contamination of two original roots: *bzə ‘water’ and *pəsə ‘river; liquid’ — this would be the best explanation of the whole situation.»

2. ‘field, plain, поле, двор’:

Abkhaz. a-dʷə, a-dʷ-kʷá, h-dʷə, dʷə-k' (Yanagisawa 2010: 76); a-də́ (поле, двор), sg. də́k, pl. adəqə́a (Marr 1926: 37). Bzyp. а-л⁰ы́, л⁰ы-к ‘поле’ (Bgazhba 1964: 164 [Yanagisawa 2015: 14]).

Ubykh. də́, adə́ ‘plaine’ (Vogt 1963: No.606); bjº, a:bjº ‘das Auswärtige; Ebene; Platz’ (Mészáros 1934: 212). Cf. Starostin-Nikolayev (1994: 557): «W.-Cauc. *dʷə ‘plain, field’.»

3. ‘belt, пояс’:

Abkhaz. a-maq'á, a-maq'a-kʷá, maq'á-k' (Yanagisawa 2010: 251); a-mak'á ‘пояс’, sg. mak'ák, pl. amak'aq'á (Marr 1926: 57).

Ubykh. məy' a:tºá ‘ceinture’ (Vogt 1963: No.1138); *mī:χε ‘Gürtel’ (Mészáros 1934: 242).

4. ‘pear, группа’:

Abkhaz. a-ħá, a-ħa-kʷá, s-ħá, s-ħa-kʷá, ħá-k' (Yanagisawa 2010: 450); a-ħá ‘группа’, sg. ħak, pl. aħaq'á (Marr 1926: 144).

Ubykh. x 'á ‘poire’ (Vogt 1963: No.2124); χ>ε ‘Birne’, bž 'e:χ>χ 'Winter-Birne' (Mészáros 1934: 378). a-χ 'á (+ - +) (Дыбо 2007: 99). Cf. Adyghe. кхъұыжъ / къұыжъы ‘группа’ (Шагиров 1977: I-238-239, No.785). Starostin-Nikolayev (1994: 893): «W.-Cauc. *qʷa ‘pear’. PAT *ħa; PAK *qʷə-z̥ə. Shagirov (1, 238-239) justly notices that Trubetzkoy (1930, 276) was wrong in separating the Abkh. and Ub. forms and relating them to different EC roots. The correspondence PAT *ħ : PAK *qʷ : Ub. χ points regularly to PWC *qʷ.»

5. ‘leaf, лист’:

Abkhaz. a-bȝíš, a-bəvȝi-kʷá, a-bəvȝi-kʷa-gi̤š, bȝíš-k' (Yanagisawa 2010: 22); a-bȝí (лист), sg. bȝi̤θ'k, pl. bȝiq'á (Marr 1926: 28).

Ubykh. *a-bȝ'ə (+ +) ‘лист’ (Дыбо 2007: 102). a-bȝ'ə-n ‘il s'ouvre, s'épanouit’ (Vogt 1963: No.184). Cf. Starostin-Nikolayev (1994: 236): «W.-Cauc. *p:əG'ə (~ *b-) ‘1. leaf; 2. to open (of leaves). PAT *bəȝ'ə; Ub. 3d sing. a-bȝ'ə-n.»

6. ‘nut(-tree), опек’:

Abkhaz. a-rá, a-ra-kʷá (Yanagisawa 2010: 321); a-rá (ппех), sg. rak, pl. a-raq'á (Marr 1926: 70).

Ubykh. *laq'á* 'noix' (Vogt 1963: No.917); *le:ke* 'Nuss; Nussbaum', *a:leke:* *ya ce* 'Nusskern' (Mészáros 1934: 303). Cf. Adyghe. *лэ* 'orex' (Шагиров 1977: I-145, No.376). [Abkhaz. *ra-* : Ubykh. *la-*. Cf. Адыгэ. *лэз* (войско) : Abkhaz. *a-r* : Ubykh. *la*]. Starostin-Nikolayev (1994: 229): «W.-Cauc. **la* 'nut, walnut'. PAT **ra*; PAK **da*. Meaning of the component -*qa* in Ub. is not clear. The correspondence PAT **r* : PAK **d* : Ub. L points to PWC **l*.»

7. 'rope, верёвка':

Abkhaz. *a-šá*, *a-ša-kʷá*, *šá-k'* / *a-šáxa*, *a-šáxa-kʷa* 'rope' (Yanagisawa 2010: 520, 522); *a-шá* 'верёвка', sg. *шак*, pl. *ашаq'a* (Marr 1926: 94), *a-шáq'a* 'верёвка', sg. *шáq'akə*, pl. *ашáq'aq'a* (Marr 1926: 95).

Ubykh. (*n)dºá-ša* 'corde' (Vogt 1963: No.1186); *nbeº:še*, *mbeº:še*, *beº:še* 'Strick' (Mészáros 1934: 295). *za-ndºašá-la* 'la corde' (Dumézil 1967: 92).

Abkh. *a-шá-кə́* / *a-ša-kʷá* / {ART(D)-ROOT(D)-SUF(D')} 'ropes'

Ub. *nbeº:še* {R/D-D'} (Mészáros によれば語根は D, Vogt によればこの語根は R).

Cf. Starostin-Nikolayev (1994: 237): «W.-Cauc. **š:wá* 'rope'. PAT **ša*, **ša-qá* (with an unclear component -*qa*). PAT **ša* and Ub. **šá* correspond regularly and go back to **š:wá*; there is, however, some uncertainty, because the meaning of the first component in Ub. is not clear.»

8. 'dew; snow, пога, снег':

Abkhaz. *a-зáža*, *a-зáža-kʷa*, *зáža-k'* (Yanagisawa 2010: 117); *a-đ,áđ,a* 'posa', *a-đáđa*, sg. *đ,áđ,ak*, *đáđak*, pl. *ad,áđ,aq'a*, *adáđaq'a* (Marr 1926: 116).

Ubykh. *zºa-зó* 'neige' (Vogt 1963: No.2339); *ze:zi* 'Schnee' (*ze* 'Himmel' + *з* 'es schneit') (Mészáros 1934: 340). Cf. *a-зó-n* 'la neige tombe' (Dumézil 1967). Cf. Starostin-Nikolayev (1994: 675): «W.-Cauc. **зº* 1. snow; 2. hoar-frost; 3. dew': Abkh. *a-зáža* 3; Abaz. *az* 2, 3; Ad. *wasa-ps* 3; Kab. *wasa-ps* 3; Ub. *zʷa-зº* 1. PAT *(*a*)*зV* (cf. also Bzyb. *a-зáža* 'dew'; the Abkh. form is reduplicated); Ub. *zʷa-зº* 'snow' (a compound with *zʷa* 'sky'), *зº-* 'to snow' (*a-зº-n*), *mIa-зº* 'hoar-frost' (with an unclear component *mIa-*).»

9. ?'sea, море':

Abkhaz. *a-mšón*, *a-mšón-kʷa*, *mšón-k'* (Yanagisawa 2010: 264); *a-мшéн* (мпре), sg. *мшéнк*, pl. *амшéнq'a* (Marr 1926: 60).

Ubykh. *šºá* 'mer' (Vogt 1963: No.1672); *φ,e* 'Meer', *φ,e-з'ε*: 'Schwarzes Meer' (Mészáros 1934: 253). *á-sºa-n* '(sur) la mer' (Dumézil 1967: 110); *a-sºá-n* 'à la mer' (Dumézil 1967: 139ff.); *a-sºa-bačayá* 'sous la mer' (Dumézil 1967: 141); *yº-sºá-n* 'cette mer-ERG' (Dumézil 1975: 123). Adyghe. *хы* 'море' (Шагиров 1977: II-105, No.1330). Cf. Starostin-Nikolayev (1994: 677): «PAK **xə*. The Abkh. form contains a locative suffix -*n(ə)*; *m(ə)-* is obviously a prefix here, but its precise meaning is not clear. The correspondence PAT **s* : PAK **x* : Ub. **sʷ* points to

PWC *čw.»

2.3. 語根が R の名詞：

BODY

1. ‘eye, глаз’:

Abkhaz. á-bla/á-la, á-bla-kʷa, só-bla, jé-bla, só-bla-kʷa, blá-k'/bla-k'ž (Yanagisawa 2010: 28); á-bla, á-la, blakə, lak, pl. álaq'a (Marr 1926: 26). Bzyp. á-был, а-ла ‘глаз’ (Genko 1955: 7, 36, 65), уы́-ла (твой глаз) (ibid. 32).

Ubykh. blá ‘œil’, səbló:nə (Vogt 1963: No.103); só-bla ‘mon œil’ (Дыбо 2007: 105). Cf. Adyge. нэ ‘глаз’ (Шагиров 1977: I-276, No.936). Starostin-Nikolayev (1994: 250): «W.-Cauc. *b-la ‘eye’. PAT *(bə)la.

上のアブハズ語のアクセント特性は á-bla (D'R), ウビフ語のアクセント特性は só-bla (D'R) となり, 語根は同じアクセント特性 R をもっている。

2. ‘tooth, зуб’:

Abkhaz. á-c, á-c-kʷa, só-k' (Yanagisawa 2010: 459). Bzyp. á-θ' (зубчик) (Marr 1926: 108). Ubykh. cak'ž ‘dent, bec’, só:cak’ ‘mes dents’ (Vogt 1963: No.270); ce:kj’ ‘Zahn; eine Beere’ [*ce ‘Zahn’] (Mészáros 1934: 281); cak’-áwn “avec (les) dent(s)” (Charachidze: 371). Cf. Adyge. лээ / пэ (зуб; зубец). Abaza. пып. (Шагиров 1977: I-165, No.452). Starostin-Nikolayev (1994: 326): «W.-Cauc. *c:A ‘1. tooth; 2. fang, canine tooth’. PAT *cə. PAK *c:a. In Ub. the element -kə is an original singularity marker.»

3. ‘tongue, язық’:

Abkhaz. á-bz, á-bz-kʷa/á-bəz-kʷa, sá-bəz, bzá-k'/bəz-k' (Yanagisawa 2010: 26); a-ba (язык), sg. bzək, bzəkə, pl. ábzq'a (Marr 1926: 25).

Ubykh. bzá ‘langue’, acanéšø ýá-bzá ‘le tranchant du couteau’ (Vogt 1963: No.164); bżęe ‘Zunge; Schneide’ (Mészáros 1934: 232). Cf. Adyge. бзэгү / бзэгүы ‘язык (анат.)’, бзэ ‘язык (речь)’ (Шагиров 1977: I-93, No.165, 164). Starostin-Nikolayev (1994: 803): «W.-Cauc. *bəžA ‘1. tongue, 2. language’.»

4. ‘bone, кость’:

Abkhaz. á-bajʷ, á-bajʷ-kʷa, jé-bajʷ, bajʷá-k' (Yanagisawa 2010: 21); á-baw (<> á-bow) (кость), sg. bawék, pl. á-bwəq'a, á-bewq'a (Marr 1926: 24). Bzyp. áбыш (< ábaø) ‘кость’ (Bgazhba [Yanagisawa 2015: 8]).

Ubykh. pqš, ápq ‘os, ossement’ (Vogt 1963: No.1257); p.k_<j, a:pk_<j ‘Knoshen; Gerippe’ (Mészáros (1934: 222). á-pq ‘les os’ (Dumézil 1967: 177). Cf. šá-pq ‘crâne’ (šá, ašá ‘tête’) (Vogt 1963: No.1700). Cf. Adyge. къIýшхъэ / къIýшхъэ ‘кость’. *къIý(Э) / *къIý(Э) (кость) + шхъэ ‘голова, верхушка’ (Шагиров 1977: I-93, No.766).

5. ??‘belly, stomach, живот, брюхо’:

Abkhaz. á-mgʷa, á-mgʷa-kʷa, só-mgʷa, mgʷá-k' (Yanagisawa 2010: 255); á-mgºa (живот), sg. mgºák, pl. ámgºaqºa (Marr 1926: 59).

Ubykh. nəkʷá, anákʷ ‘ventre’ (Vogt 1963: No.1208); nu:ku̯ ‘Bauch’, s̄i:n̄u̯ k ‘mein Bauch’ (Mészáros 1934: 295). Cf. Adyghe. ныбэ ‘живот, желудок’ (Шагиров 1977: I-284, No.967). Starostin-Nikolayev (1994: 318): «PAR *məgʷa; Ub. def. a-nókʷ. A complicated case of correspondences between AT and Ub.: we must assume a secondary deglottalisation in PAT (for reasons which are not yet clear) and a dissimilative change *m- > n- before a labiovelar in Ub. (we should note that roots of the type mVKʷV are indeed very rare in Ub.).»

ANIMALS

1. ‘snake, змея’:

Abkhaz. á-mat, á-mat-kʷa, matá-k' (Yanagisawa 2010: 253); á-maθ (змея), sg. maθká, pl. á-maθqºa (Marr 1926: 56). Abaza. маты (Абазин-русский словарь 1967).

Ubykh. ant'á ‘serpent’, š'á:wnt'a ‘nos serpents’ (Vogt 1963: 28); *n̄te, *n̄t̄a (a:n̄te̯, a:n̄t̄a̯) ‘Schlange’ (Mészáros 1934: 295). á-anṭa (+ - -) (змея) (Дыбо 2007:106). Cf. Adyghe. бլ̄ ‘змея’ (Шагиров 1977: I-p.99, No.185). Starostin-Nikolayev (1994: 290): «Ub. anṭá < *am(ə)t̄a with assimilation.»

2. ‘flea, блоха’:

Abkhaz. á-ʒ, á-ʒ-kʷa, só-ʒ, ʒ-k'á / ʒá-k' (Yanagisawa 2010: 115); á-ð (блоха), sg. ðká, ðká, pl. áðqºa, áðqºa (Marr 1926: 116). Abaza. цы-лз (блоха) (Абазин-русский словарь 1967). Cf. а-пла / пла (вопль).

Ubykh. žºa-(n)k ̄'á ‘puce’ (Vogt 1963: No.2349); we:k̄j̄ ‘Floh’ (Mészáros 1934: 256). za-žºank̄-ála ‘une puce’ (Dumézil 1967: 92). Cf. ba-(n)žºa ‘fly’ (Chirikba 1996: 391). Cf. Adyghe. бжыы-дзэ / бжыы-дзэ ‘блоха’ (Шагиров 1977: I-p.91, No.157). Starostin-Nikolayev (1994: 232): «Ub. žaž ‘flea’. The Ub. form is reduplicated.»

3. ‘goat, коза’:

Abkhaz. á-ž̄ma, á-ž̄ma-kʷa, só-ž̄ma, ž̄má-k' ‘a (she-)goat’ (Yanagisawa 2010: 555), Bzyp. á-цъма (коза) (Bgazhba [Yanagisawa 2015: 95]).

Ubykh. gºemá, á- ‘vache’ (Vogt 1963: No.788); gu:má̯ ‘Kuh’ (Mészáros 1934: 368). á-gºma-n-g'á ‘la vache-ERG’ (Dumézil 1967: 93); á-gºma ‘la vache’ (Dumézil 1967: 93). Cf. Adyghe. жэм / чэмы ‘корова’ (Шагиров 1977: I-p192-193, No.560). Starostin-Nikolayev (1994: 263): «PWC *zʷə / *mə-zʷə ‘cow’ (with *mə- as a probable deverbalative prefix): PAT *zʷə ‘cow’, Ub. məzʷ-γá ‘heifer’».

4. ‘fox, wolf, лиса, шакал’:

Abkhaz. á-bga, á-bga-kʷa‘fox’; a-bga-déw ‘wolf’ (Yanagisawa 2010: 22); á-bga, bgak, ábgaqºa ‘шакал’ (Marr 1926: 25). Bzyp. а-бга (волк); а-бгахºы, а-бгахºы-кºа, бгахºы-к ‘лиса, лисица; шакал’ (Bgazhba [Yanagisawa 2015: 6]). Abaza. бағá ‘лисица’, абағá, абағаквá, абағаквагый, бағала, бағата (Genko 1955: 65, 189).

Ubykh. ba:ž’á ‘renard’ (Vogt 1963: No.101); bā:ž’e ‘Fuchs’ (Mészáros 1934: 229). Cf. Adyghe. бажэ / баджэ ‘лиса’ (Шагиров 1977: I-67, No.60).

5. ‘bull, бык’:

Abkhaz. á-cʷ, á-cʷ-kʷa, só-cʷ, cʷé-k’/ cʷ-k’š (Yanagisawa 2010: 467); a-θ̄º (бык), sg. θ̄ºkə, pl. á-θ̄ºqºa (Marr 1926: 112). Bzyp. á-пº, пºы-к/пº-кы, и-пº ‘бык’ (Bgazhba [Yanagisawa 2015: 81]). Abaza. чвы, ачв (бык) (< á + чвы), áчвква ‘быки’ (< á + чвы + ква) (Genko 1955: 30). Ubykh. cºé, ácº ‘bœuf’ (Vogt 1963: No.354); č’i, *č’ ‘Ochs; Srier’ (Mészáros 1934: 343). a-čº ‘le bœuf’ (Dumézil 1975: 46, 126). Cf. Adyghe. вы / цўы ‘вол, бык’ (Шагиров 1977: I-107, No.220). Starostin-Nikolayev (1994: 681): «W.-Cauc. *c:ʷə ‘ox, bull’..»

6. ‘bear, медведь’:

Abkhaz. á-mšʷ, á-mšʷ-kʷa, mšʷé-k’ (Yanagisawa 2010: 265); a-мшº (медведь), sg. мшºkə, pl. амшºqºá (Marr 1926: 61). Bzyp. a-мшº, a-мшº-кºа, мшºы-к ‘медведь’ (Bgazhba [Yanagisawa 2015: 42]). Abaza. мшвы (медведь), áмшв (< á + мшвы), áмшвква ‘медведи’ (< á + мшва + ква) (Genko 1955: 30).

Ubykh. məš’á, ámš’oа ‘ours’ (Vogt 1963: No.1107); mi:φ̄.e, a'mi:φ̄.e: ‘Bär’ (Mészáros 1934: 239). á-məš’oа ‘ours’ (Dumézil 1967: 165), á-məš’o-a-cºa-n ‘dans la peau d’ours’ (Dumézil 1967: 165), za-məš’o-a-cºá ‘une peau d’ours’ (Dumézil 1967: 165). á-məš’oа ‘медведь’, erg.-dat. á-məš’an, á-məš’an-g’э ‘и медведь’, уə-мəš’oа (этот медведь), erg.-dat. wá-məš’an ‘тот медведь’ (Дыбо 2007: 105). Cf. Adyghe. мышъэ ‘медведь’ (Шагиров 1977: I-272-273, No.922). Starostin-Nikolayev (1994: 329): «W.-Cauc. *məšʷV ‘bear’..»

7. ‘raven, ворона’ / ‘pigeon, голубь’:

Abkhaz. á-lahʷa, á-lahʷ-a-kʷa, lahʷá-k’ (Yanagisawa 2010: 235); á-laħºa ‘ворона’, sg. laħºák, láhºk, pl. álaħºaqºa, álaħºqºa (Marr 1926: 53). Abaza. лахIва ‘грач’ (Абазин-русский словарь 1967).

Ubykh. daxºá, á-daxºa ‘pigeon’ (Vogt 1963: No.546); dà:χua ‘Taube’ (Mészáros 1934: 278). Cf. Adyghe. тхъэрыкылъэ / тхъаркълъэ ‘голубь’ (Шагиров 1977: II-84, No.1256). Starostin-Nikolayev (1994: 749): «PAT *laħʷa; PAK *thar(ə)q:ʷá; Ub. def. á-dayʷa. The correspondence PAT *l- : PAK *th- : Ub. d- points to PWC *l-; PAT *-ħʷ- : PAK *-q:ʷ- - to PWC *qʷ. Ub. χʷ instead of expected qʷ may be explained by a special development within the cluster: *larqʷa > *darqʷa > *darχʷa > daχʷa..»

8. ‘mosquito, комар’:

Abkhaz. a-kʷəbré, a-kʷbər-kʷá, kʷbré-k' (Yanagisawa 2010: 189); a-kubré (комар), sg. kubrék, pl. akubérq'a, akubérq'á (Marr 1926: 45). Bzyp. а-къыбы, къыбы-к ‘комар’ (Bgazhba [Yanagisawa 2015: 32]). Abaza. Гыыда ‘комар; овод’ (Русско-абазинский словарь 1956, Абазин-русский словарь 1967).

Ubykh. kºəmáy ‘moustique’ (Vogt 1963: No.879); ku:mi:j ‘Gelse, Mücke’ (Mészáros 1934: 356).

9. fly, муха’:

Abkhaz. á-mc', á-mc'-kʷa, mc'á-k' (Yanagisawa 2010: 260); amí, , á-mt (муха), sg. mətšk, pl. ámtiq'a (Marr 1026: 61).

Ubykh. ba(n)ʒ'á ‘mouche’, abáng' akºq'án ‘ils tuèrent les mouches’ (Vogt 1963: No.80); be:nʒi:, be:nʒi: ‘Fliege; Käfer, Insekt’ (Mészáros 1934: 227).

Adyghe. балзэ ‘муха’ (Шагиров 1977: I-67, No.59). Cf. Starostin-Nikolayev (1994: 304): W.-Cauc. *bVʒV ‘fly’. PAT *məc.ə; PAK *baʒá. Glottalisation in PAT is secondary.»

略号

Abaz. = Abaza

Abkh. = Abkhaz

Ad. = Adyghe

ART = article

Bz. = Bzyp (dialect)

D = Dominant

EC = East Caucasian

Kab. = Kabardian (Circassian)

PAT = Proto-Abkhaz-Tapant

PAK = Proto-Adyghe-Kabardian

R = Recessive

Ub. = Ubykh

VO = Dumézil, G. (1975) *Le verbe Oubykh.*

WC = West Caucasian

※ 本研究はJSPS科研費15K02513の助成を受けたものです。

参考文献

- Charachidze, G. (1989) *Ubykh. The Indigenous Languages of the Caucasus. Volume 2. The North West Caucasian Languages.* (ed. by G. Hewitt). Delmar: Caravan Books. pp.359-459.
- Chirikba, Viacheslav A. (1996) *Common West Caucasian. The Reconstruction of its Phonological System and Parts of its Lexicon and Morphology.* Leiden: Research School CNWS.
- Deeters, G. (1963) «Die kaukasischen Sprachen». *Armenisch und kaukasische Sprachen.* Leiden/Köln: E. J. Brill.
- Dumézil, G. (1932) *Études comparatives sur les langues caucasiennes du Nord-Ouest (Morphologie).* Paris: Adrien-Maisonneuve.
- Dumézil, G. (1967) *Documents anatoliens sur les langues et les traditions du Caucase. V. Études abkhaz.* Paris: Adrien-Maisonneuve.
- Dumézil, G. (1975) *Le verbe Oubykh. Études descriptives et comparatives.* Paris: Klincksieck.
- Mészáros J. von (1934) *Die Pákhy-Sprache.* Chicago: The University of Chicago Press.
- Spruit, A. (1985) Stress in Abkhaz. *Studia Caucasicia* 6. pp. 31-81.
- Starostin, S. A., Nikolayev, S. L. (1997) *A North Caucasian Etymological Dictionary.* Moscow: Asterisk Publishers.
- Vogt, H. (1963) *Dictionnaire de la Langue Oubykh.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Yanagisawa T. (2010) *Analytic Dictionary of Abkhaz.* Tokyo: Hituzi Syobo Publishing.
- Yanagisawa T. (2013) *A Grammar of Abkhaz.* Tokyo: Hituzi Syobo Publishing.
- Yanagisawa T. (ed.) (2015) *A Dictionary of the Bzyp Dialect of Abkhaz.* Nagoya.
- Абазинско-русский словарь. (1967) Москва: «Советская энциклопедия».
- Бгажба, Х. С. Бзыбский диалект абхазского языка. (*Исследование и тексты*). Тбилиси.
- Генко, А. Н. (1955) *Абазинский язык.* Москва: Издательство академии наук СССР.
- Дондукова, К. (1928) *Труды яфетического семинария. III. Русско-абхазский обратный словарь.* Ленинград: Издание ленинградского восточного института.
- Дыбо, В. А. (1989) «Типология и реконструкция парадигматических акцентных систем.» *Историческая акцентология и сравнительно-исторический метод.* Москва: «Наука» pp. 7-45.
- Дыбо, В. А. (2007) «Западнокавказская акцентологическая реконструкция.» *Лингвистическая компаративистика в культурном и историческом аспектах.* Москва.
- Помтатидзе, К. (2006) *Абазинский язык.* Тбилиси. pp. 97-209.
- Mapp, H. (1926) *Абхазско-русский словарь. Пособие к лекциям и в исследовательской работе.* Ленинград: Издание академии абхазского языка и литературы.
- Русско-абазинский словарь. (1956) Москва: Государственное издательство иностранных и национальных словарей.
- Трубецкой, Н. С. (1987) *Избранные труды по филологии.* Москва: «Прогресс».
- Шагиров, А. К. (1977) *Этимологический словарь адыгских (черкесских) языков. А-Н; П-І.* Москва: «Наука».